

Bra att veta... om den ortodoxa kristna tron

En kort sammanfattning av tro och religiöst liv inom den bysantiska ortodoxa kyrkan. Texten är skriven av Misha Jaksic, ortodox präst och samordnare för de ortodoxa kyrkorna i Sveriges Kristna Råd (SKR).

DET MEST CENTRALA I DEN ORTODOXA KRISTNA TRON

Det mest centrala i den ortodoxa kristna tron är tron på en personlig, treenig Gud – en enda Gud – som är en till sitt väsen, och existerar i tre hypotaser, det vill säga tre personer i ett och samma väsen – Fadern, Sonen och den helige Ande.

Fadern är skaparen av allt synligt och osynligt. Hans Son, Guds ord, är evigt född av Fadern. Jesus Kristus, Guds Son, blev människa i tiden genom Den Helige Ande. Han föddes av Jungfru Maria, av en jordisk mor utan jordisk far, fick namnet Jesus och är den Kristus (hebreiska *Mashiach/Messias*, svenska *den Smorde*) som profeterna förutsagt. Det var han som i enlighet med Gamla testamentets profetior kom för att frälsa människosläktet och hela kosmos från djävulens och dödens tyranni. Han led frivilligt, korsfästes för vår frälsnings skull, dog, begravdes och uppstod på tredje dagen. Han levde bland oss uppstånden i fyrtio dagar, mötte sina lärjungar och andra, steg sedan upp till himlarna och sitter på Faderns högra sida. Vi väntar

på hans återkomst, då han skall döma levande och döda och ge oss del i det utlovade riket och livet som inte har någon ände.

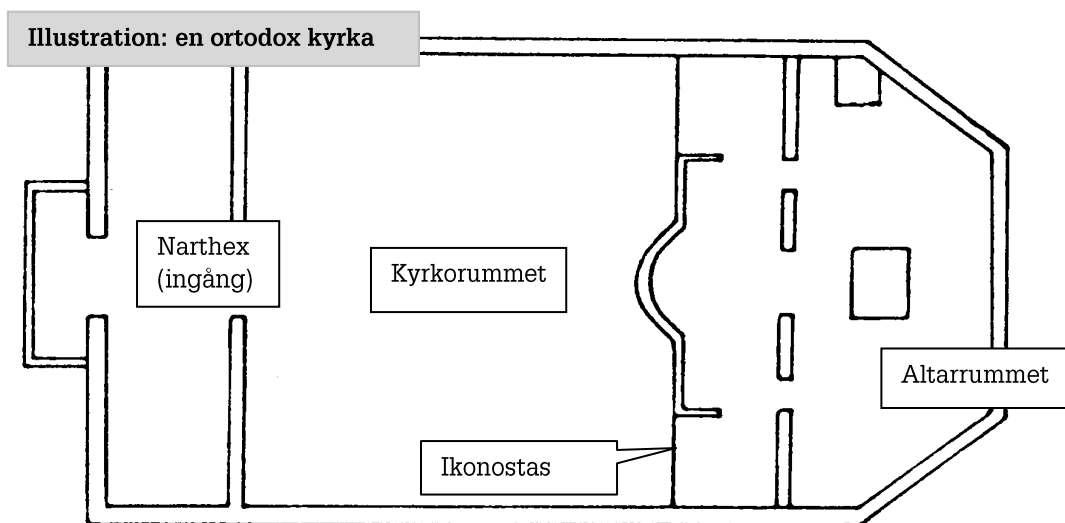
Den tredje personen i treenigheten är den helige Ande, Herren och Livgivaren, som i evighet utgår av Fadern. Den har talat genom profeterna och det är den som stigit ned över apostlarna på Pingstdagen. Genom Guds helige Ande föddes kyrkan. Guds helige Ande upplivar tron i oss människor.

En ortodox kristens viktigaste tros- och livskälla är den *Gudomliga liturgin*, kyrkans huvudgudstjänst, där mötet mellan Gud och människan sker på närmast möjliga sätt, och då framförallt i den heliga Nattvarden. Allt utgår från detta möte och allt syftar tillbaka till detta möte. Livet i Gud, Den Heliga Treenigheten, skall förstås också sätta avtryck i den ortodoxe kristnes hela liv. Man skall leva med Herren Jesus, med hans allraheligaste Moder och Kyrkans helgon som förebilder, och man skall leva i harmoni med hela sin omvärld, som en Guds medskapare.

Det finns olika regler beträffande bön och fasta som man förväntas iaktta. Allt sker dock med individens fria vilja, något som är mycket centralt i den ortodoxa Kyrkan. Som Guds avbild är människan en fri varelse och skall omfatta tron fritt, utan tvång. Gud vill inte tvinga sig på någon, utan vill att människan fritt svarar på Hans kärlek och inbjudan till en Gudamänsklig gemenskap, vilken framförallt kommer till uttryck i Guds människoblivande i Jesus Kristus. Eller som kyrkofäderna säger. "Gud har blivit människa, för att människan skall bli gud!" Gud blev alltså en av oss människor, för att jag skall bli ett av hans barn. Människan har, såsom Guds avbild, ett särskilt ansvar för hela skapelsen.

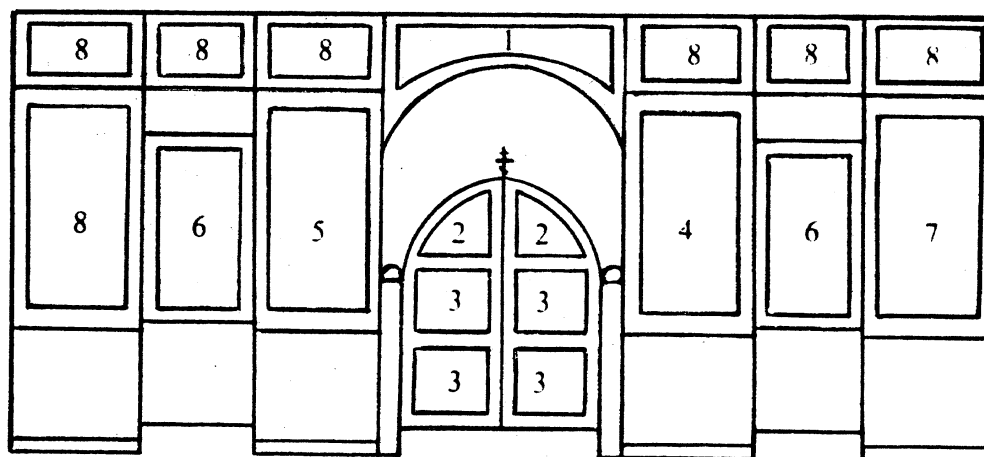
HUR SER DET UT I EN ORTODOX KYRKA?

Nu kan det i sig finnas vissa skillnader mellan olika ortodoxa kyrkotraditioner. En syrisk-ortodox kyrka ser t.ex. något annorlunda ut än en grekisk-ortodox. Jag skall kort beskriva hur en kyrka med ursprung i den bysantinska ortodoxa traditionen ser ut. (Så ser kyrkorna i princip ut i Grekland, Ryssland, Serbien, Rumänien, Bulgarien, Georgien, etc.)

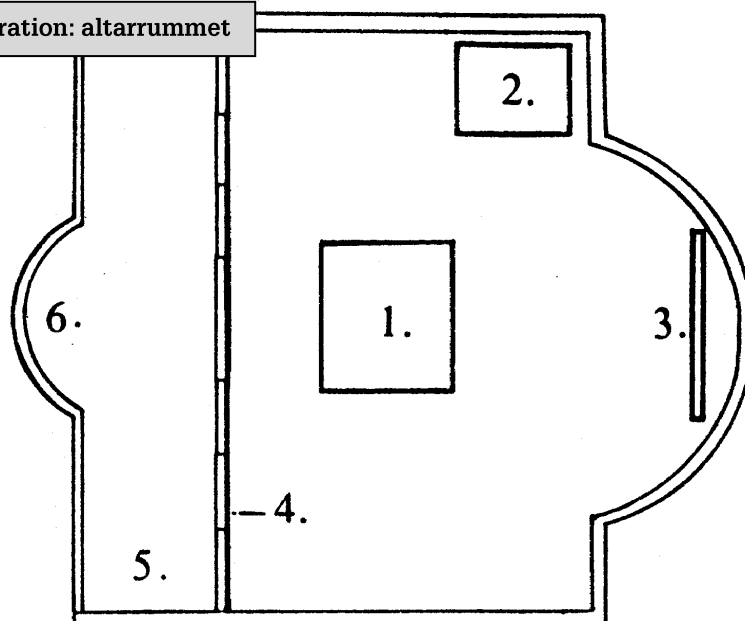
Det man oftast först lägger märke till är *ikonostasen*, bildväggen, mellan kyrkorummet och altarrummet. Den förenar de båda och visar så symboliskt på mötet mellan Gud och människan, mellan evighet och tid och rum, mellan det oförgängliga och det förgängliga. Altarrummet (liksom mycket annat) har sin förebild i det judiska templet från gammaltestamentlig tid och 'det allraheligaste' (rummet). I ikonostasens mitt finns de s.k. kungliga dörrarna. Dessa öppnas och stängs vid olika tillfällen i gudstjänsten.

Illustration: ikonostasen

Utom gudstjänsten är de *kungliga dörrarna* (2-3 i bilden ovan) vanligast stängda (även ett förhänge brukar dras för). På dessa dörrar är oftast Bebdelsen avbildad (Jungfru Marie möte med ärkeängeln Gabriel, som för henne berättar att hos skall föda Guds Son). Även de fyra evangelisterna kan vara avbildade där. Till höger om kungliga porten finns en ikon av Kristus (4 i bilden), till vänster av Maria, Guds Moder. Ytterligare två sidodörrar finns som brukas till ingång och utgång i de olika processionerna i gudstjänsten. Ikonostasen kan ha olika kompositioner av ikoner. Vanligast är att där, förutom de nämnda ikonerna, även finns ikoner av Johannes Döparen, kyrkans beskyddare eller festdag, samt ärkeänglarna Mikael och Gabriel. Framför ikonostasen (punkt 4 i bilden nedan) finns oftast en upphöjning, *ambon* (6 i bilden nedan), från vilken man frambär böner eller läser evangelietexten.

Illustration: altarrummet

I altarrummet står altaret, tronen, i mitten (1 i bilden ovan). Den symboliserar Kristi grav, ur vilken Han efter tre dagar uppstod i härlighet. Till vänster finns *prothesis*, tillredelsebordet (2 i bilden ovan) för nattvarden, till höger *diakonikon* platsen där man förvarar skrudarna till gudstjänsterna. Bakom altaret finns den s.k. upphöjda platsen, (3 i bilden ovan) där biskopen kan stå eller sitta under vissa delar av gudstjänsten, och på det viset avbilda Kristus och Hans närvaro mitt ibland oss.

Det man omedelbart känner i en ortodox kyrka är doften av rökelse. Rökelsen har, även den, gammaltestamentliga anor och fram bärs som en symbol av våra böners uppstigande till Herren som ett väldoftande rökoffer (se Ps.141:2)

Ikonerna, de heliga bilderna på väggarna, är rikligt förekommande, ibland från kupolen högst upp (där *Kristus Pantokrator*, Allhärskaren, brukar avbildas) och ända ner till golvet. Är avbildningarna gjorda direkt på väggen kallas de fresker. Ikonerna visar på att vi i kyrkan möter en annan verklighet. Framförallt Kyrkans huvudgudstjänst, den Gudomliga Liturgin, gör oss delaktiga av himmelriket, redan här och nu, om än inte fullt ut. Ikonerna skall materiellt åskådliggöra den osynliga verkligheten, på samma vis som Gud blev människa i Jesus Kristus, för att bli en av oss, och så genom Den Helige Ande visa oss vägen till Fadern och Guds rike.

På det viset kan vi säga att Jesus Kristus, Guds Son, själv är den egentliga ikonerna. Någon har kallat ikonerna "fönster mot himmelen", då de är små luckor som visar på den himmelska verkligheten, men som även låter oss i kyrkan skådas av denna verklighet. Mitt i kyrkan står ofta en pulpet (grekiska *analogion*) på vilken vi ställer fram en ikon av kyrkans beskyddare eller kyrkans festdag. Denna ikon kan bytas ut med för kyrkoåret eller dagen aktuella ikoner (ikonerna av Kristi födelse till Julen, av Kristi uppståndelse till Påsken, osv.)

Runt om i kyrkan kan det finnas ljushållare, dit man kan gå fram och tända ljus. Det kan vara inför ikonostasens ikoner eller ikonskåp. I ryska kyrkor finns på norra sidan (till vänster, då

altaret alltid skall vara vänt österut) en avbildning av Jesu korsfästelse på Golgata. Här brukar man tända ljus och be för sina avlidna.

Ja, det är en kort beskrivning, som egentligen inte kan jämföras med den egna upplevelsen, framförallt av kyrkan när den kommer till sitt fulla uttryck, syfte och mål i den Gudomliga Liturgin och dess möte men Guds Rike.

KORT OM SAKRAMENTEN OCH HUR DE UTFÖRS

Skillnader mellan den östliga ortodoxa traditionen och den västliga (bland annat den romersk-katolska traditionen) är tydliga redan när man gör en jämförelse med de båda kyrkobyggnaderna och den kult de tjänar till. Generellt kan man säga att ortodoxa kyrkan har mera av rik symbolik uttryckt ritual. Det räcker att bevista en gudstjänst i en västerländsk tradition och sedan en ortodox, österländsk, så ser man stora skillnader. Ortodoxa kyrkor och gudstjänster är mera utsmyckade. Tanken är att genom det materiella, det synliga (t.ex. ikonerna, de heliga bilderna) visa på det immateriella, det osynliga.

Skeendet i liturgin är något som sker här och nu, och ändå bortom tid och rum. I Kyrkan gör evigheten nedslag i tiden och rummet och vi får avnjuta Himmelrikets frukter redan här och nu, om än inte fullständigt. Detta är något man även med materiella medel vill framställa och göra de närvarande delaktiga i. Som exempel bär man på Långfredagen in Kristi gravbild i kyrkan, bestänker den med rosenvatten, beströr den med rosenblad. Man deltar, så att säga, i Kristi begravning; på Påskmorgonen bär man in gravbilden i altarrummet och ställer den på altaret, där den får ligga i 40 dagar (tiden som Jesus uppstånden vistades bland oss); på Pingsten binder man blomsterkransar och smyckar kyrkan med grönska; på Theofania välsignas vatten, både i kyrkan och ute i naturen; på Kristi Förklaring välsignas vindruvor och andra frukter, osv.

Ortodoxa kyrkans sakrament kallas *heliga Mysterier*, då de är Guds nådefulla och frälsande handlingar med människan och skapelsen, som vi inte till fullo kan begripa. De blir till sitt väsen mysterier, hemligheter för oss, liksom Gud också till Sitt väsen är obegriplig. Även om Ortodoxa kyrkan egentligen aldrig definierat sina heliga mysterier eller bestämt deras antal, framträder, och då främst i jämförelse med Romersk-katolska kyrkan, sju sakrament: *dopet*, *myrronsmörjelsen* (motsvarigheten till konfirmation, som äger rum i samband med dopet), *nattvarden*, *bikten*, *äktenskapet*, *prästvigningen* och *sjuksmörjelsen*. Men egentligen ser vi hela Kyrkan (då inte enbart kyrkan som byggnad), Kristi kropp, som ett enda sakrament. I det att vår Herre, Gud och Frälsare Jesus Kristus av nåd och människokärlek ikläder sig hela människonaturen genom Sitt människoblivande, sker det stora sakramentet - mötet mellan Gud och människan, mellan himmel och jord, mellan evighet och tid, mellan det oförgängliga och det förgängliga.

DOPET OCH MYRRASMÖRJELSEN

Doprutualet börjar oftast vid ingången till kyrkorummet. Där tar prästen emot den som skall döpas (katekumenen) och dess fadder. Det börjar med exorcismen, dopkandidatens avsägande från satan och slutar med läsning av trosbekännelsen (den *Niceno-konstantinopolitanska*). Är det ett litet barn som döps så är det faddern som läser å dess vägnar. Kandidaten leds så in i

kyrkan och till dopfunten. Prästen beröker dopfunten och de församlade, ger ett tänt dopljus till kandidaten/faddern och påbörjar själva dopförrättningen. I sina böner ber han bl.a. att dopets vatten skall återfå den renhet Jordans vatten hade vid Jesu nedstigande i det; han blåser på vattnet, korstecknar det och nedkallar Den Helige Ande att stiga ned över det (såsom över Jordans vatten och vattnet i skapelsen). Så välsignar prästen olja, gjuter litet av det i vattnet och smörjer den som skall döpas. Direkt därpå döps kandidaten (genom trefaldig nedsänkning) ”Guds tjänare/tjänarinna N.N. döpes i Faderns och Sonens och Den Helige Andes namn”. Efter dopet ikläds den nydöpte en vit dopklädnad, en oförgänglighetens klädnad. I den unga Kyrkan brukade man bära denna klädnad i åtta dagar efter dopet.

Det som är speciellt för ortodox tradition är att den som döpts omedelbart också myronsmörjs, det vill säga konfirmeras. Man bekräftar genom smörjelsen att den nydöpte är bärare av Den Helige Ande och en fullvärdig medlem i Kyrkan. För detta krävs inte någon särskild ålder, mognad eller intellekt. Den nydöpte skall även så snart som möjligt (gärna direkt efter dop- och myronritualen) ges *eukaristin* (nattvarden), då detta mysterium sammanfaller med dopet, myronsmörjelsen och medlemskapet i Kyrkan.

Dopföljet företar även en trefaldig vandring runt dopfunten – vandringen mot Guds Rike i Den Heliga Treenighetens namn. Prästen går före och kören sjunger: ”Ni alla som har döpts i Kristus har iklätt er Kristus”.¹ Texter ur Skriften läses.²

Slutligen tvättar prästen bort *myron*, han tonsurerar den nydöpte, klipper korsvis håret, som ett första tecken på den nydöptes tillgivenhet och offer till Gud. Detta gjordes tidigare på den åttonde dagen efter dopet.

¹ (Gal 3:27)

² (Rom 6:3-11 och Matt 28:16-20)

NATTVARDEN

Nattvarden kallas i ortodoxa kyrkan vanligen *eukaristin*, vilket är grekiska för tacksägelse. Den firas inom den Gudomliga liturgin, Kyrkans huvudgudstjänst. Vi använder syrat bröd och rött vin till nattvarden. Vi tror att Helig Ande förvandlar bröd och vin till Herren Jesu Kristi sanna kropp och blod, så att vi under bröd och vin kan ta emot dessa, såsom Han uppmanat oss till.³ Vi tror att detta är det eviga livets, odödlighetens föda som gör oss delaktiga i det eviga livet som finns i Jesus Kristus.

I vår kyrka delas de heliga gåvorna ut med sked till de troende. Varje individ som tar emot dem får ett personligt tilltal (vilket f.ö. sker i alla våra sakrament): *Guds tjänare/-inna NN mottar vår Herres, Guds och Frälsares Jesu Kristi allraheligaste och allrarenaste lekamen och blod, till sina synders förlåtelse och till evigt liv.* En person som skall motta nattvarden skall vara döpt medlem av ortodoxa kyrkan. Han/hon skall kvällen innan förberett sig genom bön. Ingen föda eller dryck intas fr.o.m. midnatt och fram till nattvardsmottagandet.

BIKTEN

För en ortodox kristen är det viktigt att leva i en andlig självinsikt. Därför är den s.k. *Jesusbönen* så viktig i Ortodox Tradition: ”Herre Jesus Kristus, Guds Son, förbarma Dig över mig syndare!”. Även i gudstjänsten är en av de mest centrala formuleringarna: ”Herre, förbarma Dig!” (grek. ”*Kyrie, eleison*). Den kristne behöver dagligen rannsaka sig själv: sina tankar, ord, handlingar.

³ Joh 6:53-59

Han/hon behöver regelbundet bekänna dessa inom den kyrkliga gemenskapen. En präst tar vanligen emot bikten, och tillsäger, på Jesu Kristi uppdrag, syndernas förlåtelse. Det är viktigt att bikten inte bara blir instrumentell, utan att den blir en levande andlig vägledning.

Ortodoxa kyrkor har inga "biktbås". Prästen brukar stå bredvid den biktande som en medbroder, men samtidigt markerande Kristi osynliga närvaro. Vid avlösningen lägger han sitt *epitrachilion* (ståla) över huvudet på den biktande och tillsäger syndernas förlåtelse från Kristus. Om den kristne en längre period inte bevistat eller deltagit i kyrkans gudstjänster och hennes nattvard, ses han/som hon behöva återinträda i den eukaristiska (nattvards-) gemenskapen genom fasta och bikt.

ÄKTENSKAPET

Ett ortodoxt kristet äktenskap instiftas genom äktenskapets sakrament. Det börjar med trolovningen, under vilken brudparets ringar välsignas och växlas. Bönerna återknyter till ringens betydelse i den bibliska historien. Trolovningen sammanlänkas med vigselritualet genom sjungandet av Ps 128, något som leder tankarna till äktenskapets förverkligande, både ur ett jordiskt och ur ett eskatologiskt (evigt) perspektiv. Brudparet har nu trolovat sig till varandra och på det viset ingått ett förbund, som får sin sakramental fullbordan i det heliga Äktenskapets mysterion och det gemensamma mottagandet av de heliga Gåvorna. Brudparet håller brinnande ljus i sina händer. Himmelrikets portar står öppna för de båda, som genom äktenskapets sakrament samtycker att förverkliga Guds mening med skapelsen även på ett eskatologiskt vis.

Nästa centrala handling, den viktigaste i ritualen, är brudparets kröning med kransar (i slavisk tradition kronor), i det prästen korstecknar de båda med kransarna/kronorna och säger: *Guds tjänare NN viges med Guds tjänarinna NN; i Faderns, och Sonens, och Den Helige Andes namn. Amen*, och omvänt: *Guds tjänarinna NN viges med Guds tjänare NN*, o.s.v. Kransarna/kronorna placeras på brudparets huvuden som tecken på deras seger över frestelserna, som det föräktenskapliga livet kan ha inneburit, och som ett tecken på att de är sin familjegemenskaps, sin "lilla kyrkas", kung och drottning. Men kransarna är främst martyriets symboler, påminnelsen om Kristi törnekrona och Hans utgivande kärlek för världen. På samma sätt skall brudparet nu förenas sig till ett i en utgivande kärlek för varandra.

Så småningom följer drickandet ur den gemensamma bågaren. Äktenskapet mellan ortodoxa kristna makar hör tätt samman med eukaristin, nattvarden. På samma sätt som den nydöpte tar emot eukaristins heliga gåvor, gör även det nyvigda paret detsamma, för att så markera inträdet och delaktigheten i Guds rike och dess måltid, redan i tid och rum. Dessvärre ser vi allt oftare att äktenskapets sakrament firas fristående, utanför den Gudomliga liturgin och den eukaristiska delaktigheten. Det som dock finns kvar är den gamla judiska seden att dricka ur den gemensamma bågaren – en slags bild av delandet av glädjens bågare och lidandets kalk.

I slavisk tradition är det vanligt att brudparets högerhänder är sammanbundna vigselakten igenom. De nytestamentliga texterna som läses är Ef 5:20-33 och Joh 2:1-11. När den trefaldiga vandringen runt vigselbordet som sedan följer skall företas, förenar prästen brudparets händer under sin *epitrachilion*, ståla, och leder dem tillsammans i procession. Processionen i ring

symboliserar vandringen till evigheten, de tre varven vandringen i Den Heliga Treenigheten. Vid första varvet sjungs *troparjet* (hymn) till profeten Jesajas förutsägelse om Guds Sons, Immanuels människoblivande och födelse genom Jungfrun. Vid det andra, besjungs de heliga Martyrerna som kämpat den goda kampen och förvärvat segerkransarna, att de skall be till Herren för våra själars frälsning. Under det tredje varvet besjungs Kristus vår Gud, Han Som är apostlarnas och martyrernas glädje, de som förkunnar Den Heliga Treenigheten.

Slutligen tas kransarna/kronorna av och slutvälsignelsen sker. I äldre tider brukade brudparet bära kransarna i en hel vecka, en egen festhögtid, för att på den åttonde dagen komma tillbaka till kyrkan och få dem avtagna under bön, på samma vis som man gjorde med de nydöpta (se ovan).

PRÄSTVIGNINGEN

Vigning till biskop, präst eller diakon genomförs alltid inom den Gudomliga Liturgin. Bara en präst (eller diakon eller biskop) kan vigas åt gången. De vigs vid olika tillfällen i liturgin. Biskopen innan evangelieläsningen, för att kunna predika (som trons och ordets främste förvaltare, prästen innan konsekrationen av de heliga Gåvorna (som förvaltare av sakramenten), diakonen därefter (som en tjänare, som inte har del i sakramentsförvaltningen). Den som skall vigas får först tre gånger nedfalla inför biskopen, han leds tre varv runt altaret (samma hymner sjungs som vid äktenskapets vandring) och kysser var gång altarbordets fyra hörn, samt biskopens hand, skuldra, ett av hans insignier. Han knäböjer sedan framför altaret (diakonen bara på ett knä) och handpåläggs av biskopen under bön till ämbetet. Därefter ikläds han ämbetets insignier. Biskopen visar upp vart och ett av dessa och utropar frågan "Axios?", "Är han värdig?". För att vigningen skall fullbordas behövs alltså Guds folks svar: "Axios!", "Han är värdig!"

SJUKSMÖRJELSEN

Sjuksmörjelsen är ingen "sista smörjelse", utan kan utföras närhelst behov för den uppstår enligt aposteln Jakobs ord i Jak .5:14-16. Smörjelsen till bot, helande och syndernas förlåtelse skall enligt tradition utföras av sju präster. Sju ljus skall tändas, sju böner med episteltexter och evangelietexter om syndernas förlåtelse och helande läsas och sju smörjelser genomförs. Ibland får man hålla till godo med färre präster, kanske även färre läsningar och smörjelser. Enligt grekisk tradition genomförs alltid denna smörjelse på *Stora onsdagens afton* (i passionsveckan) som en akt av helande och botgörelse.

EN KORT SAMMANFATTNING AV DEN GUDOMLIGA LITURGIN

Den ortodoxa motsvarigheten till den västerländska mässan kallas den Gudomliga liturgin. Liturgins huvudcelebrant är biskopen. I biskopens frånvaro, vilket som oftast är fallet i församlingskyrkor, är en präst liturgins huvudcelebrant, på sin biskops uppdrag. Liturgin kan sägas vara tredelad: Den inleds, eller snarare föregås, av *proskomidin* - prästerskapets förberedelse och förberedelsen av gåvorna av bröd och vin. I detta deltar i regel endast

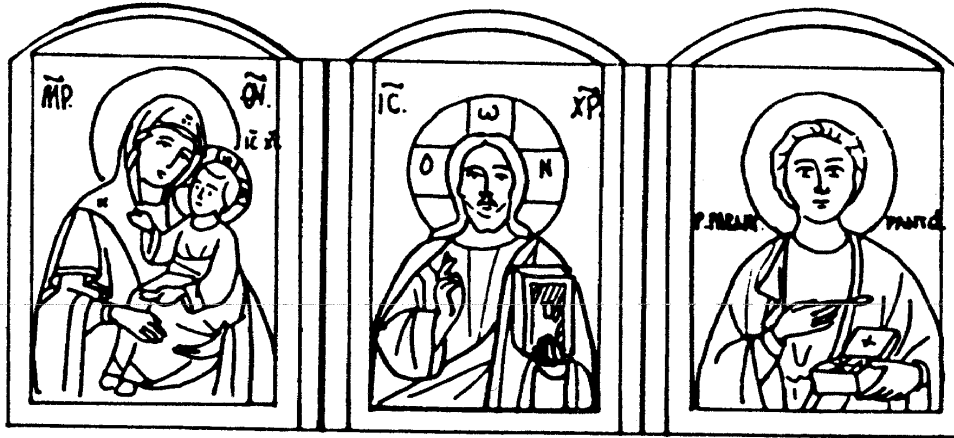
prästerskapet och deras medhjälpare. Medan detta pågår samlas folk till gudstjänst, och redan läses vissa texter (Det kan vara de s.k. *timbönerna* eller morgongudstjänsten). Därpå följer själva liturgin, som indelas i katekumenernas och de troendes liturgi.

Själva liturgin börjar med prästens välsignade inledning: "Välsignat vare Faderns och Sonens och Den Helige Andes Rike". Härmed betonas att liturgin är vårt möte med Guds Rike, redan här och nu. Med samma välsignande inledning, och med samma syftesbetoning, påbörjas även dopets och äktenskapets sakrament. Det som har börjat är den s.k. katekumenernas liturgi. Katekumener är de som förbereds för dopet. De är med om den första delen där bl.a. episteltexten och evangelietexten läses och predikan sker. Därefter förväntas de lämna gudstjänsten, för att som odöpta inte vara med om den sakramentala delen, då gåvor av bröd och vin välsignas och som Kristi Kropp och Blod delas ut till de troende. Det här observerades i synnerhet i den tidiga kristendomen.

Katekumenernas liturgi består även av ett antal böneföljder, s.k. *ektenior*, genom vilka böner frambärs. Församlingen bekräftar varje bön med sitt svar: "Herre, förbarma Dig" (grekiska: "*Kyrie eleison*"). Dagens hymner sjungs och man gör en ingång med Evangelieboken. Detta symboliserar, enligt en mera modern liturgisk tolkning, Jesu framträdande bland folket.

Överhuvudtaget är liturgin ett närvarandegörande av Guds frälsningsverk bland människorna och i skapelsen. Proskomidin börjar i Betlehems krubba och Guds Sons födelse, men även vid Korset på Golgata och Hans lidande, medan liturgins höjdpunkt är Kristi Uppståndelse och Den Helige Andes nedstigande och vårt uppstigande till Faderns Rike (se nedan).

I de troendes liturgi, där, alltså, främst de troende ortodoxa förväntas delta, sker frambärandet av bröd och vin och Den Helige Andes förvandlande av dessa till Kristi sanna Kropp och Blod. Här bekänner man sin kristna tro i trosbekännelsen, här sjungs bönen framför andra - Fader vår. Här bärs gåvorna ut i kyrkan och in i altarrummet. Då de placeras på altarbordet, närvarandegör de Kristi begravning. Vid församlingens mottagande av de invigda Gåvorna, mottar det troende folket Kristi sanna Kropp och Blod och upplever i tid och rum sin uppståndelse tillsammans med Kristus - detta som ett förebådande av den slutgiltiga uppståndelsen vid Kristi andra återkomst. Gåvorna bärs sedan bort från bordet (Kristi Himmelsfärd) och församlingen jublar med hymner i glädje över att ha sett det sanna Ljuset, mottagit den himmelske Anden, funnit den sanna tron. Därefter följer avslutningen med slutvälsignelsen och de troendes sändning att leva liturgin även i sin vardag - i mötet med sin nästa och sin omvärld, i efterföljelse av sin Herre Jesus Kristus.

IKONER

Ikoner eller fresker (väggmålningar) är mycket vanligt förekommande i ortodoxa kyrkor och hem. Inte bara det skrivna ordet uttrycker den gudomliga verkligheten och människans frälsning. Inte minst gör även bilden det. Ikonen berättigas genom Inkarnationens under, d.v.s. genom att Gud blev människa. Guds Son, Jesus Kristus, som i evighet föds av Fadern, föds genom Den Helige Ande av Jungfru Maria i tid och rum, för att förena människan och skapelsen med Gud. Han blir möjlig att se, att vidröra, följaktligen även att göra en bild av. Ikonen berättigas alltså av det gudomligas antagande av det materiella.

Judendomen och islam, vilka inte omfattar tron på Guds människoblivande, har ett bildförbud, vilket utifrån deras gammaltestamentliga syn på det gudomliga är fullt förstäelig. Ingen inkarnationstro (att Gud har blivit människa) – inga avbildningar. De ortodoxa kristnas förhållningssätt till de heliga ikonerna handlar dock aldrig om någon ikondyrkan. Dyrkan är förbehållen endast Gud. Teologiskt skiljer vi även på *latreian* (grekiska för dyrkan) och *proskynesis* (grekiska för vördnad). Det första är förbehållet Gud - Fadern Sonen och Den Helige Ande – det andra ikonerna, Guds Moder Maria, helgonen.

ORTODOXA KYRKANS STORA HÖGTIDER

Den största högtiden i ortodoxa kyrkan är Påsken, Kristi Uppståndelse. Den kallas ”Festernas fest”, då den ger mening åt allt lidande, nöd och elände som människan genom sitt syndafall dragit på sig och sin omvärld. Kristi Uppståndelse omintetgör döden, vår största fiende, och öppnar vägen till Himmelriket och det eviga Livet.

Förutom Påsken firar den ortodoxa kyrkan (inom den bysantinska traditionen) ytterligare 12 högtider:

- Guds Moders Födelse (firas 8/9)
- Det Heliga Korsets upphöjelse (14/9)
- Guds Moders införande i Templet (21/11)
- Kristi Födelse (25/12), Theofania/Kristi Dop (6/1)
- Kristi frambärande i Templet (2/2)
- Jungfru Marie Bebdelse (25/3)

- Kristi inträdande i Jerusalem/Palmsöndagen (söndagen före Påsk)
- Kristi Himmelfärd (40 dagar efter Påsk)
- Den Helige Andes nedstigande över apostlarna/Pingst (50 dagar efter Påsk)
- Kristi Förklaring (6/8)
- Guds Moders Avsömnande (15/8).

Dessutom firas en hel del andra stora festdagar som Apostlarna Petrus' och Paulus' dag (29/6), Johannes Döparens halshuggning (29/8), Guds Moders beskydd (1/10), Kristi omskärelse (1/1), samt andra fester eller stora dagar som är knutna till Påsken: Stora Torsdagen (Skärtorsdagen), Stora Fredagen (Långfredagen), Stora Lördagen (Påskafton) m fl.

Det är viktigt att veta att vissa ortodoxa systerkyrkor, bland annat den rysk-ortodoxa och den serbisk-ortodoxa följer den gamla, så kallade *julianska kalendern*. Skillnaden mot den nya, gregorianska, är 13 dagar. I dessa kyrkor infaller t.ex. Juldagen, Kristi Födelses dag, 13 dagar senare (det vill säga den 7 januari) än den gör enligt den nya kalendern. (25 december enligt den julianska kalendern är alltså 7 januari enligt den gregorianska, 6 januari då Theofaina firas, 19 januari, och så vidare).

Med något enstaka undantag räknar alla ortodoxa kyrkor påsktiden enligt den gamla, julianska kalendern, vilket ytterligare komplicerar kalenderfrågan. Oftast är den en vecka senare än den västerländska påsken, ibland sammanfaller de båda, medan skillnaden ibland kan vara mera än en månad.⁴ Dessa skillnader har att göra med beaktandet av huvudprincipen – första söndagen efter första fullmånen efter vårdagjämningen – efter julianska respektive gregorianska kalendern. Dessutom firar ortodoxa aldrig sin påsk före eller samtidigt som den gammaltestamentliga, judiska Påsken.

FASTAN

En ortodox kristen som följer sin kyrkas ordning fastar i princip varje onsdag och fredag. Vissa fastefria veckor finns, t.ex. den Ljusa veckan efter Påsk, 12 dagar mellan Kristi Födelse och Theofania/Kristi Dop (Trettondagen), samt vissa veckor som föregår fasteperioder. Fastan skall alltid vara förenad med bön och självrannsakan, samt med ett särskilt ansvarstagande för fattiga och utsatta, ja för hela skapelsen som människan fått i uppdrag att förvalta.

Den viktigaste fastan är den Stora och heliga fastan före påsken. Den varar i 50 dagar och är i synnerhet sträng för den som följer Kyrkans föreskrifter. Även Julen föregås av en 40-dagarsfasta (märk att även Julaftonen är en fastedag). Vidare fastas 14 dagar före Guds Moders avsömnande i augusti, samt under ett varierande antal dagar Inför Apostladagen (29/6). Det finns även endagsfastor som t.ex. dagen för Johannes Döparens halshuggning, Heliga Korsets upphöjelse, m.fl.

Huvudprincipen för en ortodox fasta är att inte äta något animaliskt (kött, ägg, mjölkprodukter). Undantagna är ryggradslösa djur. Under Stora fastan äter man i princip en måltid om dagen under vardagarna bestående antingen av råa grönsaker och frukt, eller dessa

⁴ Som t.ex. 2008, när den västerländska Påskdagen inföll den 23 mars och den ortodoxa den 27 april

kokade i vatten. Måltiden intas med fördel på kvällen. På Långfredagen avhåller sig en ortodox kristen i regel helt från både mat och dryck. En sådan totalfasta (oftast från föregående midnatt) observeras av en ortodox kristen även inför mottagandet av nattvarden i samband med kyrkans huvudgudstjänst, den Gudomliga Liturgin.

SLAVA - DEN STORA FAMILJEFESTEN

Den Serbisk-ortodoxa kyrkan är troligen unik, både bland de ortodoxa systerkyrkorna och bland kristenheten i stort, i sitt firande av *slava* (slaviska för ”ära”). Praktiskt taget varje serbisk familj relaterar, i generation efter generation, till ett helgon (helige Johannes Döparen, helige Georgios, helige Nikolaus, heliga Paraskeva m.fl.) och högtidhåller särskilt detta helgons festdag. Det är omtvistat huruvida bakgrunden finns i det serbiska folkets mottagande av den kristna tron. Enligt den teorin döptes hela bygemenskaper kollektivt och fortsatte sedan att fira helgonfesten för dagen då detta skedde, något som sedan förts vidare, från föräldrar till barn, oftast från far till son. Det sker även att kristna individer inom Serbisk-ortodoxa kyrkan beslutar sig för att årligen fira en speciell helgonfest, om de upplevt att helgonet i fråga genom sina förböner bistått med hjälp i en svår situation eller genom helande från någon sjukdom.

Det som särskilt sker vid firandet av *slava*, förutom att det brukar vara enorma kulinariska festligheter, är ett kort böneritual - helt unikt för den Serbisk-ortodoxa kyrkan - som i mycket förkortad form rymmer de flesta elementen som finns i kyrkans eukaristi (nattvardsfirande), dock utan egentligen vara sakramentalt. Man skulle kunna säga att *slava* är en ”hemmets eukaristi”, familjens, ”den lilla kyrkans” kärleksmåltid. Inledningsvis tänds ett vaxljus som skall brinna under hela slavafirandet. Rökelse tänds och ritualet påbörjas med en böneföljd, som bl.a. inkluderar Fader vår. Hymner sjungs till det aktuella helgonet. Man ber om Kristi välsignelse, genom Den Helige Ande, över ett nybakat bröd (runt till formen och vackert dekorerat) och över vin. *Koljivo* (grekiska för kolyva), en slags gröt av vete, välsignas till åminnelse av alla hädangångna släktingar (enligt vetekornets lag, Joh.12:24).

Därefter upplyfts brödet inför Gud med en bön om att Han, genom det aktuella helgonets förböner, skall motta det som ett offer på sitt himmelska altare. Brödet skärs därefter korsvis och begjuts med några droppar vin. Alla fattar det och snurrar det tillsammans mellan sig medan man sjunger tre hymner: 1. Till de heliga martyrerna som kämpat och mottagit himmelrikets segerkransar, och om deras förböner inför Herren för våra själars frälsning. 2. Till Kristus, som apostlarna berömmar sig av och martyrerna gläder sig i, då de bekänner Den Heliga Treenigheten. 3. Åt Jesajas profetia (Jes.7:14) om Jungfrun, som skall föda en son, Immanuel, som är sann Gud och sann människa, Honom som vi upphöjer, i det vi prisar Jungfrun salig (Luk.1:48). Samma hymner (om än i annan ordning) sjungs även i samband med ortodoxa vigslar och prästvigningar, under det att brudparet eller prästkandidaten vandrar tre varv runt vigselbordet respektive altaret.

Brödet bryts sedan trefaldigt mellan präst och *slavans* värd, oftast familjefadern (alternativt mellan värden och barnen eller någon av gästerna). De som bryter brödet kysser trefaldigt sin del av det. Var gång säger Prästen/värden: ”Kristus är mitt ibland oss!” medan motparten svarar. ”Han är och skall vara!”. Vi ber om helgonets och Guds Moders förböner och tackar för

att Gud genom sin nåd samlat oss, i det vi tar vårt kors på oss och sjunger: ”Välsignad vare Han, som kommer i Herrens namn, Hosianna i höjden!” Ritualen avslutas genom en förbön för kyrkans överhuvud, familjens medlemmar, alla församlade, de av goda skäl frånvarande och alla kristna. Efter slutvälsignelsen delas bröd, vin och vete mellan de närvarande, vilka gör korsets tecken och konsumerar dem andäktigt. *Slavans* värd brukar förbli stående vid sina gästers sida under hela den efterföljande måltiden, i likhet med Kristus, som är mitt ibland oss som tjänare (Luk.22:27).

KÄNDA HELGON

Kyrkan lyfter fram helgonen för att ge oss goda exempel och förebilder för det kristna livet. Helgonen var ingalunda felfria människor. Tvärtom levde de så nära Gud och så upplysta av Guds ljus att de såg sina och mänsklighetens brister tydligare, samt det som skiljer oss från Gud och vår kallelse att vara Guds avbilder. Den sanna förlagan, ur bilden för Guds avbild i människan, är oss given i det att Gud själv antar människogestalt i Jesus Kristus. Egentligen är ju ett helgon inget annat än människan som Gud tänkt henne att vara; eller människan som hon skall vara i sin strävan att överkomma den här världens förgänglighet och genom Guds nåd vinna det eviga livets segerkrans.

Främst bland de heliga står Jungfru Maria, Guds moder, som genom att samtycka till Guds kallelse, att på ett hemlighetsfullt sätt föda Gud, blev vår största förebild och förbedjare. Så gott som alla Kyrkans böner brukar avslutas med en vädjan till henne att be till oss inför sin Son, vår Herre, Gud och Frälsare Jesus Kristus.

Varje dag i ortodoxa kyrkans kalender är fylld av helgon. Det är viktigt att veta att de flesta helgonen inte ens är namngivna. De är inte ens kända av andra än av Gud. Dock finns det helgon som framträder och som är tillägnade olika dagar under Kyrkoåret, oftast deras dödsdag, tillika ”himmelska födelsedag”. Som ett exempel gör jag bara ett litet axplock: helige Johannes Döparen (7/1), de Heliga Tre Hierarkerna – Basileos den Store, Johannes Chrysostomos och Gregorios Teologen (firas 30/1), heliga Maria av Egypten (1/4), helige Stormartyren Georgios (23/4), heliga Methodios och Kyrillos (11/5), heliga Konstantin och Helena (21/5), helige profeten Elias (20/8), helige Stormartyren Demetrios (26/10), helige Ärkeängeln Mikael (8/11), heliga Stormartyren Katarina (24/11), helige Nikolaos (6/12) och många fler. Här bör även alla Jesu apostlar och lärjungar nämnas. De tolv närmaste firas tillsammans 30/6. Sedan har var och en av dem en egen festdag.

Därtill har de olika lokalkyrkorna helgon som särskilt framträder i den egna kalendern. För den Serbisk-ortodoxa kyrkan är helgon, som helige Sava (14/27 januari), helige Basilios av Ostrog (29 april/12 maj), helige prins Lazar och Kosovomartyrerna (15/28 juni), heliga moder Paraskeva-Petka (14/27 oktober), i synnerhet viktiga.

LEDARSKAP/ÄMBETET

Ortodoxa kyrkan ser Jesus Kristus som Översteprästen *per se* (Heb.7). Genom Helig Ande ger Han sina apostlar myndighet och uppdrag att förvalta detta ämbete genom vilket Han själv är närvarande i Kyrkan, mitt ibland sitt folk (Joh.20:22-23). Biskopen har ämbetets fullhet. Han är

bärare av den apostoliska successionen. "Där biskopen är, där är Kyrkan", sade helige Ignatios av Antiokia. Biskopen konstituerar genom sitt ämbete Kyrkan och hennes katolicitet fullt ut, sedan även i gemenskap på regional och universell nivå med andra biskopar. Inget "överbiskopsämbete" likt det romersk-katolska påveämbetet behövs för denna enhet, som har sin grund i apostlarnas enhet och likvärdighet. Biskopen kan "föröka" ämbetet genom att viga nytt prästerskap. Prästen är den som med biskopens välsignelse och uppdrag har motsvarande rollen i en församling, men kan bara ha det när han tydligt agerar utifrån biskopens uppdrag och med hans välsignelse. Han måste alltid tydligt visa den samhörigheten genom att åminna sin biskop. Diakonen är biskopens och prästens medtjänare och medhjälpare, i liturgin och i kyrkans karitativa och administrativa arbete.

Ortodoxa kyrkan har en hierarkisk struktur, där biskopen är den som garanterar enheten, katoliciteten och håller samman den lokala Kyrkan genom sitt ämbete. På det viset är han Kyrkans suveräne ledare, liksom apostlarna var det i den unga Kyrkan. Detta uttrycker Kyrkans apostolicitet. Men det finns även andra former av ledarskap, t.ex. andliga. Kyrkan har sina andliga fäder och mödrar (grek. *gerontes*, slav. *staretsy*) som inte behöver vara ämbetsbärare, men som besitter en stor andlig erfarenhet och insikt och fungerar som andliga ledare och rådgivare. På klostren har föreståndaren (*higumenos*) eller föreståndarinnan (*higumenia*) suveräna ledarfunktioner. Munkar och nunnor visar total lydnad gentemot dessa. Detta ställer naturligtvis höga krav på ledarskapet. Viktigt att veta är att det kyrkliga ämbetet har sin förankring i det troende folket och dess "Amen". Det troende folket måste alltid med sitt: "Axios!" ("Värdig!") bekräfta, samtycka när någon av Kyrkan vigs eller utses till ett ämbete.

ORGANISATION

Som sagts ovan, har en ortodox lokalkyrka Kyrkans fullhet, katolicitet, när hon är samlad runt en kanonisk biskop, d.v.s. en biskop som är vigd i en successionsordning i rakt nedstigande led från apostlarna och som har kommunion, står i full enhet, med den ortodoxa kyrkan. De olika lokalkyrkorna är själva organiserade inom t.ex. en geografisk, språklig eller nationell gemenskap. Så utgör t.ex. de flesta ortodoxa lokalkyrkorna (stiften) i Ryssland den Rysk-ortodoxa kyrkan, de i Rumänien, den Rumänsk-ortodoxa kyrkan, o.s.v. Dessa kyrkor väljer mellan sig en biskop, en främste bland gelikar (lat. *'primus inter pares'*) som skall vara den sammanhållande, sammankallande. Den biskopen får oftast titeln patriark, metropolit eller ärkebiskop och kyrkan är en s.k. *autokefal* kyrka (av grekiskans eget huvud), d.v.s. en kyrka med eget överhuvud som i sin tur har kommunion, full enhet med de övriga ortodoxa lokalkyrkorna, och med vilka den tillsammans utgör den universella Kyrkan. Därtill kan kyrkor vara autonoma, och är då inte fullt självstyrande, utan står under en autokefal kyrka. Så är t.ex. fallet med den Finsk-ortodoxa kyrkan, som är autonom under Konstantinopels patriarkat.

KLOSTER

Klosterväsendet har i alla tider spelat en mycket betydelsefull roll inom den ortodoxa kyrkan. Redan i gammaltestamentlig tid fanns i Juda öken kring Döda havet grupper av människor som ostört ville ägna sig åt bön och studier av skrifterna. Annars är helige Johannes Döparen den

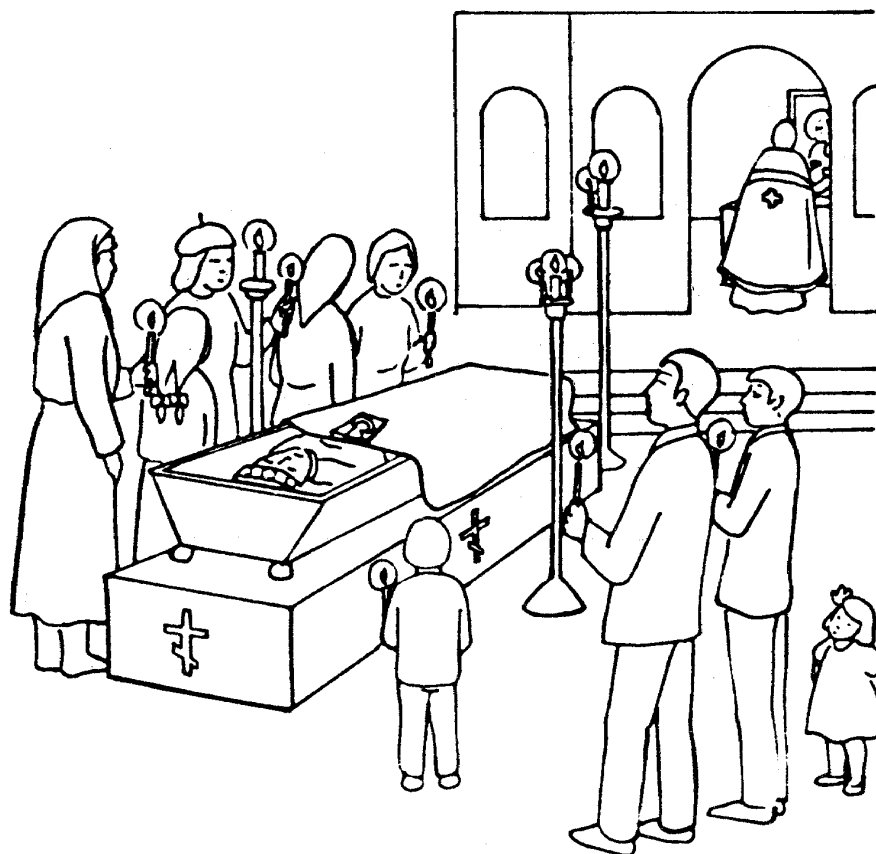
tydligaste förebilden för ett fromt och asketiskt liv i ensamhet, med ett odelat hjärta och helt uppfyllt av den kallelse han fått av Gud (Matt 3:1-6).

Egyptens öken fylldes t.ex. från 200-300-talet av munkar och nunnor, som i bl.a. i helige Antonios och helige Pachomios efterföljd ville dra sig undan från världen för att i ensamhet eller i gemenskap med andra ägna sig åt den ständiga bönen, och överlämna sig åt Gud för att leva i lydnad, kyskhets och fattigdom. Så ses helige Antonios den Store som grundaren av det s.k. *anakoretiska* klosterlivet, dvs livet i ensamhet, som eremit, medan helige Pachomios ses som grundaren av det *kenobitiska* klosterlivet, livet i en klostergemenskap tillsammans med andra munkar eller nunnor. Ordet ”munk” härstammar från det grekiska *monachos*, med betydelsen ”ensam”.

Motivet för ett monastiskt liv är aldrig ett världsförakt eller total världsfrånvändhet. Munkar och nunnor ber ständigt för världen och intresserar sig för mänsklighetens och skapelsens frälsning. Dock vill de genom sina liv vara så oberoende som möjligt av det som binder vid det världsliga, vid det förgängliga. Deras kamp handlar om att övervinna de kroppsliga passionerna, som fjärrar människan från Gud och gör henne sig själv nog. Att leva i askes och avstå, t.ex. från viss föda eller ägodelar (liksom från egenviljan och familjelivet) handlar främst om att helga dessa, att upphöja dessa till deras egentliga mening i överensstämmelse med Guds vilja och mål med skapelsen.

De ortodoxa kristna har alltid haft en stor respekt och till kloster och deras invånare; munkarnas och nunnornas odelade avgörelse för Gud och Guds Rike; klostrens liv i ständig bön och liturgi. Klostren har alltid visat sig vara bevarare av Ortodox Tradition. I svåra tider av avfall (även bland höga kyrkliga dignitärer och kejsare) har klostren varit oaser för dem som hållit fast vid Fädernas tro, garanter för bevarandet av ortodoxin. I klostren har Kyrkans teologi, hymnografi, ikonografi, m.m. främjats och förädlats. Klostren har varit och är tillflyktsorter för utsatta människor. De sörjer för människor i själanöd, de erbjuder harmoni i en kaotisk värld. Tidigt uppstår i ortodoxa kyrkan bruket att till biskopsämbetet alltid utvälja prästvigda munkar.

Den Serbisk-ortodoxa kyrkan s mest lysande helgon, helige Savva, lämnade t.ex. som ung prins alla världsliga bekvämligheter i sin fars kungapalats för att leva i askes och fattigdom på klosterhalvön Athos. Så småningom inträdde även båda hans föräldrar i klosterlivet, och tillsammans med sin far, Stefan Nemanja (helige Symeon den Myrrautgjutande) grundade helige Savva Hilandarklostret på Athos och tog den monastiska traditionen även till Serbien. Klostrens framväxt där gick hand i hand med framväxten av skolor och sjukhus i det medeltida Serbien, liksom den Serbisk-ortodoxa kyrkan s grundande som en självständig kyrka i den ortodoxa kyrkogemenskapen.

DÖDSFALL OCH BEGRAVNING I DEN ORTODOXA KYRKAN

När en ortodox kristen ligger för döden skall en ortodox präst tillkallas. Prästen kan ge biktens mysterion och avlösning samt den heliga eukaristin. Det finns även en särskild bön ”då själen skiljer sig från kroppen” som prästen ber när en troende ligger för döden.

När en person avlidit tvättas kroppen och kläs i högtidliga kläder. Har vederbörande varit tjänsteman under sitt liv och burit uniform, kan det vara vanligt att han/hon kläs i uniformen. En avliden präst skrudas i sin prästskrud. Det vanligaste är att en avliden kvinna tvättas av en kvinna, en man av en man, en präst av en präst, nunna av nunna, munk av munk, osv. I våra tider och vår del av världen är det vanligast att detta ombesörjs av begravningsväsendet. Har personen avlidit i hemmet kommer vänner och bekanta för att ta avsked och stödja och bistå de anhöriga. Prästen ber en s.k. *litia*, en kort bön för den avlidne och om Guds förbarmande över hans/hennes själ och om förlåtelse av hans/hennes frivilliga och ofrivilliga synder. I de länder där den ortodoxa kyrkan finns sedan länge brukar begravningen sedan äga rum inom det närmaste dygnet. Förhållandena är ju något annorlunda i t ex Sverige där det inte är ovanligt att människor dör på sjukhus och kropparna sedan bevaras på bårhus upp till flera veckor i väntan på begravning. Det vanligaste enligt ortodox tradition är att den avlidnes kropp i procession förs från hemmet till kyrkan/begravningsplatsen. Vid processionen med en död ortodox kristen brukar man sjunga: ”*Helige Gud, helige Starke, helige Odödlige, förbarma dig över oss.*” Framför den avlidne bärs ett kors och ett ljus. Prästen går före den avlidne med rökelsekar och beröker honom/henne.

I kyrkan/kapellet placeras den döde med ansiktet österut, mot altaret. Tillsammans med församlingen skall den avlidne vara vänd mot öster, mot Kristus. Kistan brukar vara öppen. Om de anhöriga vill ha kistan stängd - vilket inte är ovanligt i Sverige, p.g.a. det långa tidsmässiga avståndet mellan dödsfallet och begravningen – brukar detta önskemål respekteras. Vanligtvis vill prästen då innan begravningsakten att kistan öppnas för honom, och att han ber en bön i det han ser och kan beröra den döde då han välsignar honom/henne och meddelar honom/henne syndernas förlåtelse.

Begravningsgudstjänsten bär formen av en ortodox morgongudstjänst. Huvudtemat är bönen om den avlidnes själs frälsning. Den dödliga, förgängliga människan sätts i relation till den ursprungslöse Gud Fadern; Jesus Kristus, Guds Son, vår Frälsare som genom Sin död besegrat döden och ger de döda liv; och Den Helige Ande, Herren och Livgivaren. Genom Guds nåd och människokärlek blir den förgänglige oförgänglig, den tidsbundne evig, människan, Guds avbild, skapad i tid och rum förenar sig med sin eviga Urbild.

Gudstjänsten i kyrkan/kapellet varar runt 45 minuter. Den leds av en präst (och diakon, om sådan finns). Kören och/eller folket sjunger. Inga musikinstrument brukas i den ortodoxa kyrkan och gudstjänsten har en fast form. Eventuell önskemusik hänvisas oftast till begravningskaffet/måltiden. Församlingen håller brinnande vaxljus i sina händer. Prästen beröker den avlidne och församlingen. De bibeltexter som framför andra är relaterade till begravningsgudstjänsten är: Ps 119, 1 Thess 4:13-17 och Joh 5:24-30.

Vid gudstjänstens slut ger de anhöriga och församlingen den avlidne sin sista hälsning. Man går fram en och en. Det är inte ovanligt att de närmast sörjande kysser den avlidne. Kören sjunger under tiden de s.k. avskedssångerna.

Efter gudstjänsten i kyrkan/kapellet bärs den avlidne till begravningsplatsen (på samma sätt som ovan). Vid gravplatsen beröker prästen graven runtom, den avlidne, de församlade. En bön bes som är snarlik den som användes alldeles efter dödsfallet (*litian*). Efter det att locket stängts (om det inte varit stängt från början), firas kistan ned i graven. Prästen beröker. Man sjunger ”*Evig åminnelse*”. I vissa ortodoxa lokaltraditioner håller man vin och olja över kistan, prästen sprider askan ur rökelsekaret över den. Vanligen kastar alla en handfull mull över kistan.

Begravningsgudstjänsten varierar om den avlidne är ett barn (man utelämnar då bönerna om syndernas förlåtelse), biskop, präst, munk eller nunna, samt om den äger rum under den Ljusa veckan (veckan efter påsk).

Åminnelsegudstjänster (*pahihida* eller *parastos*) för en avliden firas tre, nio samt fyrtio dagar efter dödsfallet, därefter som halvårsåminnelse och ettårsåminnelse. Åminnelser kan sedan firas på varje årstag. I samband med begravningar och åminnelser av de döda är det inte ovanligt att man tar med sig mat och dryck till graven. Traditionen påbjuder bruk av kokt vete (*kolyva*) och vin, symboler för uppståndelsen och Kristi blod. Det är brukligt att de troende tänder ljus för sina levande och döda anhöriga och vänner samt åminner dem vid varje gudstjänst. För Gud finns inga döda bara levande, och Kyrkan är gemenskapen av både levande och döda, samtliga levande inför Gud (Matt 22:32).

Det finns kanon och ritual som enligt Kyrkan bör beaktas, men man är i regel tämligen öppen för folkliga seder och bruk som brukar variera, i vissa länder t.o.m. från ort till ort. Detta så

länge dessa inte är i strid med Kyrkans tro. Så kan det t.ex. på vissa platser i Serbien vara vanligt att en mängd ägodelar som varit viktiga för den avlidne stoppas ner i kistan. Detta kan i sig ses i motsats till att ”vi nakna kommer till världen och nakna går härifrån” (Job 1:21) eller till att vi inte har bruk av något jordiskt och förgängligt i Guds Rike, men kan samtidigt vara av stor betydelse för de avlidna och deras sorgearbete. Likaså kan det vara med gravvård. Naturligtvis bör en kristen ha ett kors rest över sig, men man kan även se en hel del variationer. I Sverige har vissa få ortodoxa grupper egna gravplatser, framförallt i storstäderna, men det vanligaste är att man begraver på allmänna anvisade begravningsplatser. Önskemålet är att den avlidne begravs med ansiktet mot öster. En erfarenhet är att ortodoxa här kan vara tämligen anpassningsbara, framförallt då de lever i en minoritetskontext.

Ortodoxa kyrkan motsätter sig kremering. En människa är en förening av kropp och själ och man tror på en kroppslig uppståndelse. Det har även hänt att vissa av de heligas kroppar inte rörts av förgängelsen. De vördas som relikter och vid dessa har troende funnit nåd, tröst och helande.

Det finns en restriktivitet när det gäller obduktion och balsamering, men dessa kan tillåtas när goda skäl därtill finns, t.ex. behovet att fastställa en dödsorsak eller när kvarlevor behöver transporteras långa sträckor.

*Misha Jaksic, ortodox präst och samordnare för
de ortodoxa kyrkorna Sveriges Kristna Råd
Linköping 2017*